

LANDINFO

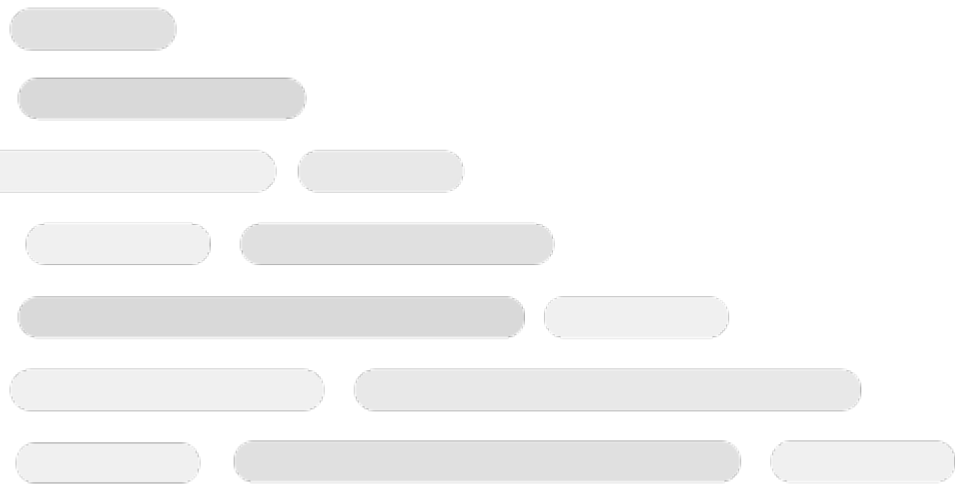
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Hviterussland

**Situasjonen etter presidentvalget
2020**

27. november 2020

© Landinfo 2020

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingstreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivarettatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

On August 9, 2020, President Aleksandr Lukachenko declared victory in the presidential elections. The opposition and multilateral organizations like EU and OSCE announced that the elections had not been fair and transparent, and called for new elections. Large protests erupted in Belarus in the days after the elections and have lasted until today, demanding new elections. A broad range of people have taken part in the protests. The protests have been peaceful, but special police and security forces have responded with massive violence, which in many cases has mounted to torture, according to sources. Thousands have been detained, most of which have been released. However, there have been administrative and criminal prosecutions of both protesters and activists. Women have played a key role within the opposition and have organized their own protests.

Sammendrag

Den 9. august 2020 erklærte president Aleksandr Lukasjenko seier i presidentvalget. Opposisjonen og multilaterale organisasjoner som EU og OSSE kunngjorde at valget ikke hadde vært fritt og rettferdig, og ba om nytt valg. Store protester brøt ut i Hviterussland i dagene etter valget og har vart frem til i dag. Et bredt spekter av demonstranter har deltatt. Demonstrasjonene har vært fredelige, men politi- og opprørsstyrker har svart med massiv bruk av vold, som i mange tilfeller har blitt omtalt som tortur. Tusenvis er arrestert, hvorav de fleste er løslatt. Mange demonstranter har imidlertid blitt rettsforfulgt og dømt, enten etter den administrative loven om forseelser eller straffeloven. Kvinner har spilt en nøkkelrolle i opposisjonen, og har organisert sine egne demonstrasjoner.

Innhold

1 Innledning	6
2 Valgkampen og gjennomføring av valget	6
3 Protester i kjølvannet av valget	8
3.1 Hvorfor er det så mange som demonstrerer nå sammenlignet med tidligere?	8
3.2 Demonstrasjonene	8
3.2.1 Det hvite og røde flagget	10
3.2.2 Hva ønsker demonstrantene?.....	10
3.3 Streiker.....	10
3.4 Kvinners rolle	11
3.5 Koordineringsrådet som ble opprettet for å overvinne krisen	11
4 Reaksjoner mot demonstranter og andre	12
4.1 Anholdelser av demonstranter og vold under anholdelsene	12
4.2 Straffeløst og domfellelser av demonstranter	13
4.2.1 Løslatelse innen 72 timer.....	14
4.2.2 Stilt for retten i «administrativ» sak	14
4.2.3 Tiltalt for brudd på straffeloven.....	14
4.3 Reaksjoner mot andre grupper.....	15
4.3.1 Advokater	15
4.3.2 Journalister	15
4.3.3 Fagforeningsaktivister og arbeidere	16
4.4 Trusler om å bli fratatt barna	16
4.5 Klager på politiet fører ikke frem	16
5 Referanser	17

1 Innledning

Aleksandr Lukasjenko har sittet som president i Hviterussland siden 1994. Han har blitt gjenvalgt fem ganger, alle gangene med like «overveldende» flertall, og har styrt landet med jernhånd (Godzimirski 2020). Dette er grunnen til at Hviterussland ofte refereres til som «Europas siste diktatur».

I august 2020 ble Lukasjenko gjenvalgt for en ny periode, et valg opposisjonen og det internasjonale samfunnet mente var preget av fusk. Opposisjonen krever omvalg, og har siden august demonstrert i byer over hele landet. Dette er de største demonstrasjonene man har sett i Hviterussland, og viser at opposisjonen ikke lenger er en marginal gruppe, men et bredt lag av befolkningen.

Demonstrasjonene har vist seg å være mer langvarige enn man trodde i starten, og pågår fremdeles. Situasjonen er uforutsigbar med mange aktører involvert, både i og utenfor landet.

Dette notatet omhandler protestene etter presidentvalget. Vi ser på hvorfor det er så mange flere som støtter protestene enn tidligere og hva demonstrantene ønsker å oppnå. Deretter redegjør vi for myndighetenes voldsbruk, og hvilke rettslige og utenomrettslige konsekvenser det har å delta i demonstrasjoner. Til slutt ser vi på reaksjoner mot andre grupper av opposisjonelle, slik som advokater, journalister, fagforeningsaktivister og arbeidere som streiker.

Informasjonen i notatet er hentet fra åpne, nettbaserte kilder. Det finnes svært mye skriftlig informasjon i lokale og internasjonale nyhetsmedier, og det har også blitt publisert rapporter fra internasjonale organisasjoner, slik som den siste rapporten til OSSE fra den 5. november 2020 (Benedek 2020).

Vi gjør oppmerksom på at situasjonen i Hviterussland stadig er i utvikling, og at den kan endre seg raskt.

2 Valgkampen og gjennomføring av valget

Presidentvalget ble holdt 9. august 2020. Det ble rapportert om lange køer utenfor valglokalene. Allerede samme kveld ble det erklært at den sittende presidenten Aleksandr Lukasjenko hadde fått mer enn 80 prosent av stemmene, og at hovedutfordreren, Svetlana Tikhanovskaja, hadde fått rundt 10 prosent. Dette medførte sterke reaksjoner fordi meningsmålinger forut for valget avslørte en høyere oppslutning for Tikhanovskaja og lavere støtte for Lukasjenko (Godzimirski 2020).

Helt siden OSSEs organ for valgobservasjon, ODIHR, begynte å observere valg i Hviterussland på begynnelsen av 2000-tallet, har landet brutt forpliktelsene de har overfor OSSE om å gjennomføre rettferdige valg. Dette omfatter sammensetning

av valgkommisjoner, registrering av kandidater og stemmegivere, mediedekning av valget og gjennomsiktighet under stemmeopptellingen (Democracy Reporting International 2020). Denne gangen fikk ikke valgobservatører fra OSSE/ODIHR observert presidentvalget. De ble invitert, men først i juli 2020, en knapp måned før valget skulle avholdes. Det var altfor sent, og medførte at OSSE ikke fikk observert viktige deler av valgkampen som sammensetningen av valgkommisjoner og registrering av kandidater, osv. (OSSE 2020; Benedek 2020, s. 11, 12). Lokale og internasjonale NGO-er organiserte imidlertid valgobservasjon (Benedek 2020, s. 18). Valgobservatører fra Samveldet for uavhengige stater (SUS) hadde også observatører på plass (Tass 2020a).

Kilder hevder at valgkampen og selve valget heller ikke denne gangen var rettferdig og gjennomsiktig. Den 14. juli nektet den sentrale valgkommisjonen å registrere Lukasjenkos to hovedmotstandere, Viktor Babaryko og Valerij Tsepkalo, til tross for at de hadde samlet inn henholdsvis 430 000 og 160 000 underskrifter. Støtten til Babaryko var uvanlig høy for en opposisjonskandidat. Babaryko og den populære bloggeren Sergej Tikhanovskij ble arrestert før valget. De er ikke dømt enda, men risikerer flere års fengselsstraff. Tsepkalo reiste til Russland for å beskytte familien sin (Klysinski 2020a).

Registrerte kandidater hadde svært begrensede muligheter til å drive kampanje. Den eneste som fikk muligheten, var Svetlana Tikhanovskaja, ektefellen til Sergej Tikhanovskij. Hun hadde ingen politisk erfaring forut for valget, og startet en improvisert kampanje da ektefellen ble arrestert (Klysinski 2020a). Myndighetene lot henne trolig stille til valg som følge av at de ikke vurderte henne som en reell utfordrer (Hjermann 2020).

EU har fordømt valget i Hviterussland og underkjent resultatet. Den 11. august kom det en uttalelse fra Det europeiske råd om at presidentvalget verken hadde vært fritt eller rettferdig. Myndighetenes innstramminger overfor mediene, samt forsamlings- og ytringsfriheten ble forsterket ytterligere under valget, og tusenvis ble pågrepet. Troverdige rapporter fra hviterussiske observatører viste at valgprosessen ikke møtte de internasjonale standardene som forventes av et OSSE-land (Council of the EU 2020). Den 19. august 2020 uttalte presidenten for Det europeiske råd, Charles Michel, at EU ikke godkjenner valgresultatet, og at landet bør avholde nytt valg (Tass 2020b).

Under en lukket seremoni den 23. september 2020 ble Lukasjenko tatt i ed som president for en ny periode. Seremonien var ikke forhåndsannonsert (Hjermann 2020).

3 Protester i kjølvannet av valget

Etter at valgresultatet ble offentliggjort har tusenvis av mennesker nesten daglig demonstrert i Minsk, men også i andre byer i Hviterussland. Demonstrasjonene har vært fredelige, men blitt møtt med rå vold fra politi og opprørsstyrker. Mange, også tilfeldig forbigående, har blitt slått og pågrepet. Mange har vitnet om tortur mot anholdte i varetekt (Benedek 2020).

3.1 Hvorfor er det så mange som demonstrerer nå sammenlignet med tidligere?

Lukasjenko har hatt en viss oppslutning i befolkningen opp gjennom årene, særlig blant eldre på landsbygda. Han sørget for at velferdsordninger, helsetjenester og utdanning var tilgjengelig for alle, og for økonomisk trygghet for befolkningen (Hjermann 2020). Det har også vært protester i kjølvannet av tidligere valg, mot mangel på demokrati og forfalskede valg, men fra en mindre krets av opposisjonelle (Viačorka 2020). Demonstrantene ble tidligere som regel idømt fengselsstraffer på opptil 15 dager. Opposisjonsledere ble dømt til lengre fengselsstraffer.

Protestene etter valget i august 2020 har vært mye større, mer utholdende, støttet av bredere lag i befolkningen og spredt ut over større deler av landet enn tidligere (Viačorka 2020). Det er flere grunner til dette.

Økonomisk stagnasjon over flere år og fremveksten av en mer myndighetskritisk post-sovjetisk generasjon forklarer en del av misnøyen. Men det trekkes også frem andre, mer umiddelbare, årsaker til protestene. For det første nevnes Lukasjenkos lemfeldige behandling av Covid-19-pandemien. Mangel på tilstrekkelige tiltak våren 2020 gjorde at antallet smittetilfeller økte kraftig. Det sivile samfunnet trådte til i myndighetenes fravær. En annen årsak var at Lukasjenko ved årsskiftet tillot mange tusen å demonstrere mot nok et forsøk fra Russland på tettere integrasjon. Dette skal ha gitt mange en smakebit på grasrot-aktivisme (Viačorka 2020).

3.2 Demonstrasjonene

Da valgresultatet ble kjent, utløste dette store protester i gatene. Den brutale måten protestene ble møtt med, førte til nye protester, der relativt nye grupper av demonstranter deltok, deriblant eldre, fabrikkarbeidere og representanter fra statlige medier, som var regnet som Lukasjenkos maktbase (Hjermann 2020).

Det har vært demonstrasjoner i over 30 hviterussiske byer etter valget. I Minsk skal over 200 000 personer ha deltatt i noen av de største demonstrasjonene. Trolig har det hver helg vært mer enn 100 000 som har demonstrert (Zaiets & Borresen 2020).

Det er ingen enkeltperson, eller gruppe, som organiserer demonstrasjonene. I begynnelsen var demonstrasjonene spontane. Deltagerne får informasjon om hva som skjer gjennom den krypterte chatte-kanalen Telegram, som under protestene har blitt hovedkanalen for informasjonsdeling (Zaiets & Borresen 2020). Ingen spesifikk befolknings- eller aldersgruppe dominerer demonstrasjonene: Et bredt sammensatt sjikt av det hviterussiske samfunnet deltar (Viačorka 2020; Benedek 2020, s. 23).

Myndighetene stengte internett helt over hele landet i dagene etter valget. I ettertid har det vært stengt i perioder og på visse steder, som i områder med demonstrasjoner. En rekke nettsteder har vært stengt innad i landet, slik som nettstedet til menneskerettighetsorganisasjonen Viasna og den hviterussiske journalistforeningen (Benedek 2020, s. 28).

Demonstrasjonene har i all hovedsak vært fredelige. Det har ikke vært rapportert om bruk av vold fra demonstrantenes side, selv om man ikke helt kan utelukke det. Demonstrantene har imidlertid blitt møtt med rå makt fra politi og opprørsstyrker, som har brukt tåregass, vannkanoner og gummikuler mot folkemengdene. Politi med batonger har også banket opp demonstranter (Klysinski 2020b; Benedek 2020, s. 22). Den hviterussiske journalisten og demokratiaktivisten Franak Viačorka, som selv har tjenestegjort i militæret, forklarer politiets brutalitet med at de er påvirket av statlig propaganda (sitert i Zaiets & Borresen 2020):

When you are in the army, you are closed from the world, you are in the barracks, you do not have internet, you read only the pro-government sites every day. I imagine that these special forces and riot police are sitting in the same barracks, and when you are in such a brainwashing atmosphere, you stop thinking critically, therefore the soldiers will never join the side of the people.

Til å begynne med var protestene spontane, men etter hvert ble de mer organiserte, særlig lørdager og søndager. Lørdager har kvinner demonstrert, mens både kvinner og menn har demonstrert søndager. Pensjonister har demonstrert mandager. Demonstrasjonene har hatt ulike navn: Studenter demonstrerte på Kunnskapsdagen den 1. september, Enhetsmarsjen ble holdt den 6. september, Heltenes mars den 13. september, Rettferdighetsmarsjen den 20. september og Stolthetsmarsjen den 4. oktober.

Demonstrasjonene avtok noe i omfang og styrke i løpet av oktober. I Minsk ble demonstrasjonstogene kortere, med titusener i stedet for hundretusen. Søndag 25. oktober, som var fristen for opposisjonens ultimatum om at Lukasjenko skulle gå av, var det imidlertid svært mange, anslagsvis 100 000, som tok til gatene (Wesolowsky 2020b).

3.2.1 Det hvite og røde flagget

Demonstranter og opposisjonelle bærer et hvitt flagg med en rød stripe på midten. Flagget skiller seg fra det offisielle hviterussiske flagget som er rødt og grønt. Det hvite og røde flagget var flagget til den kortlevde hviterussiske folkerepublikken som ble etablert i mars 1918. Republikken varte bare noen måneder, før den ble erobret av tyskerne på slutten av første verdenskrig. I sovjetperioden var flagget til den hviterussiske sovjetrepublikken rødt og grønt, med hammer og sigd. Etter oppløsningen av Sovjetunionen ble det hvite og røde flagget tatt tilbake en periode. Da Lukasjenko overtok makten i 1995, gjeninnførte han det røde og grønne flagget, uten hammer og sigd. Dette gjorde at det hvite og røde flagget har blitt symbolet på opposisjonen mot Lukasjenko (Walker 2020a; Meduza 2020).

3.2.2 Hva ønsker demonstrantene?

Protestbevegelsen er utholdende og inne i sin fjerde måned, selv om protestene har avtatt noe i omfang. Det som blant annet gjør det vanskelig for myndighetene å slå ned på protestene, er at opposisjonen ikke har én samlet ledelse. Leder-skikkelser i fengsel eller eksil lammer dermed ikke protestene (Viačorka 2020).

Budskapet til demonstrantene har blitt holdt så enkelt som mulig. Kravene deres er utformet slik at det ikke skaper splittelser innad i opposisjonen. De ønsker at det avholdes nytt valg, at det blir slutt på myndighetenes voldsbruk og løslatelse av alle som er pågrepet. Demonstrantene er i utgangspunktet ikke pro-vestlige, og representanter for opposisjonen bruker bevisst ikke uttrykk som *pro-Europa* eller *anti-Russland* (Viačorka 2020). Det er altså ikke en tilnærming til Vesten, slik man så i Ukraina i 2014, som er den primære målsetningen, men mer demokrati.

Ett av grunnprinsippene for protestene er at de skal være ikke-voldelige. Dette skal også ha bidratt til å unngå splittelser mellom ulike grupper av demonstranter. Den ikke-voldelige linjen har også skaffet demonstrantene støtte internasjonalt (Viačorka 2020).

3.3 Streiker

Mandag 26. oktober gikk mange arbeidere i statlige fabrikker, private bedrifter, restauranter, kafeer og andre til generalstreik. Målet var å legge ytterligere press på Lukasjenko, som ikke hadde gått av innen 25. oktober, som var fristen satt av opposisjonen. Det var Svetlana Tikhanovskaja som oppfordret til streik. Streiken var ment å ramme myndighetene økonomisk, og var rettet mot flere av landets store statlige bedrifter som oljeselskaper, gjødsel-, bil- og traktorprodusenter (Wesolowsky 2020b; NTB 2020b). Selv om myndighetene sa at streiken ikke ville få noen innvirkning, arresterte politiet både streikende og sympatisører. Flere enn 320 personer ble pågrepet i Minsk, Hrodna, Brest, Mahilou, Lida og flere andre byer den 26. oktober, ifølge Viasna (Wesolowsky 2020b; RFE/RL 2020). Det overordnede inntrykket var likevel at de fleste arbeiderne ved store fabrikker

stemplet inn som vanlig om morgenen, eller i løpet av dagen. Mange arbeidere frykter represalier dersom de streiker (Walker 2020b). Fabrikkleidelsen ved ulike fabrikker har truet ansatte med at de vil miste jobben dersom de fortsetter å streike (Euronews 2020).

3.4 Kvinneres rolle

Kvinner har spilt en sentral rolle i valgkampen og i tiden etter valget. Som nevnt over, er det særlig tre kvinner som stod i bresjen for opposisjonens valgkamp: Svetlana Tikhanovskaja, Veronika Tsepkalo og Maria Kolesnikova. De to første er for tiden i eksil, og Kolesnikova er fengslet (Nechepurenko 2020). Lukasjenko undervurderte Tikhanovskaja som en reell utfordrer under valgkampen (Hjermann 2020).

Kvinner har også organisert en rekke protester i etterkant av valget. Det startet med den spontane «solidaritetsmarsjen» den 12. august, da kvinner demonstrerte, kledd i hvitt og med blomster. Politiet lot dem være i fred, både denne dagen og påfølgende lørdager. Men siden Kunnskapsmarsjen (1. september) og Solidaritetsmarsjen (8. september), har politiet brukt vold mot kvinnemarsjene. Eksempelvis ble rundt 400 kvinner pågrepet den 19. september. De fleste ble løslatt innen samme kveld, noen med anklager om å ha demonstrert ulovlig. Pågrepne har klaget over at de har måttet kle av seg i påsyn av menn og blitt nektet toalettbesøk og sanitetsbind (Benedek 2020, s. 47; DW 2020a).

Det at kvinner står i fokus skal ha vekket til live minner om den viktige rollen kvinner spilte i å få landet på fote igjen etter andre verdenskrig, da en fjerdedel av befolkningen, de fleste menn, mistet livet (Nechepurenko 2020).

3.5 Koordineringsrådet som ble opprettet for å overvinne krisen

Et koordineringsråd med målsetning om å løse den politiske krisen, ble opprettet av opposisjonen i august 2020. På sin nettside skriver rådet at det er det hviterussiske folkets enhetlige representative organ (Coordination Council u.å.).

Det «sentrale» rådet består av rundt 60 medlemmer. Dette er blant annet advokater, kulturpersoner, næringslivsledere, fagforeningsledere, journalister, økonomer, analytikere, politikere og andre fremstående samfunnsstopper. I tillegg har rådet en «utvidet» del med over 5000 medlemmer (Coordination Council u.å.).

Rådet skriver om seg selv at de skal sikre sosial samhörighet, samt beskytte Hviterusslands suverenitet og uavhengighet. Rådet opererer under de grunnleggende prinsippene i landets grunnlov. Koordineringsrådet har ikke som mål å gripe makten på en grunnlovsstridig måte, og oppfordrer ikke til organisering eller handlinger som bryter med offentlig ro og orden (Coordination Council u.å.).

En rekke av rådets medlemmer har blitt innkalt til avhør hos påtalemyndigheten og/eller arrestert. Noen er også i eksil. Tidligere vinner av Nobel-prisen i litteratur, Svetlana Aleksijevitsj, har blitt innkalt til avhør og leiligheten hennes forsøkt ransaket, men hun fikk hjelp til å reise ut av landet. En av Tikhanovskajas nærmeste, Maria Kolesnikova, ble kjørt til grensen til Ukraina, men skal ha revet i stykker passet sitt, slik at hun ikke kunne krysse grensen (Wesolovsky 2020a; Benedek 2020, s. 37). Hun ble deretter arrestert og er anklaget for å undergrave Hviterusslands nasjonale sikkerhet (BBC 2020).

Påtalemyndigheten har åpnet sak mot Koordineringsrådet, og høyesterett har dømt rådet som grunnlovsstridig (Wesolowsky 2020a).

4 Reaksjoner mot demonstranter og andre

4.1 Anholdelser av demonstranter og vold under anholdelsene

Det anslås at over 16 000 personer har blitt anholdt etter å ha deltatt i fredelige demonstrasjoner siden begynnelsen av valgkampen. Bare i oktober skal 3000 personer ha blitt anholdt. Dette opplyser menneskerettighetsorganisasjonen Viasna i en rapport fra november 2020 (c). Tilskuere til demonstrasjonene har også vilkårlig blitt pågrepet (Zlobina 2020a). Det er så langt rapportert om tre drepte demonstranter som følge av voldsbruk fra myndighetene (DW 2020b).

Human Rights Watch (HRW 2020) skriver at hundrevis av de arresterte, har blitt utsatt for tortur og mishandling. Landinfo forstår det sånn at det har vært flere faser av voldsbruk: De første dagene etter valget var voldsbruken ille, så roet det seg noe ned etter internasjonal fordømmelse og reaksjoner, deretter hardnet det til igjen etter møtet mellom Lukasjenko og Putin i Sotsji. Det har blitt hevdet at myndighetene er villige til å bruke skarpt mot demonstrantene, men det har per i dag ikke skjedd.

Formålet med mishandlingen synes å være å straffe og ydmyke, og i mindre grad for å få informasjon og/eller tilståelser (HRW 2020; Benedek 2020, s. 48).

HRW (2020) intervjuet 27 personer som ble anholdt i ukene etter valget, de fleste menn, men også noen kvinner. Informasjonen som følger, er mye basert på hva intervjuobjektene har fortalt. Utsagnene bekreftes av informasjon fra andre kilder, blant annet i OSSEs rapport fra 5. november om situasjonen etter presidentvalget (Benedek 2020).

De pågrepne har fortalt at det var opprørspoliti (OMON) og spesialstyrker (Spetsnaz) som pågrep dem (HRW 2020). De som pågrep, var som regel maskerte, iført såkalt balaklava, og uten ID-merker. Noen ganger var de kledd i

sivil (Benedek 2020). Etter pågrepene ble de dradd inn i varebiler eller busser der de ble banket opp. Flere ble truet med voldtekt, og én har i intervju med HRW fortalt at han ble voldtatt med batong. Kvinner har blitt behandlet noe mildere (HRW 2020; Lokshina 2020).

Når kjøretøyene var fulle av demonstranter, ble de fleste kjørt til politistasjoner, RUVD, for å bli registrert. Der ble de slått med batonger, tvunget til å stå, knele eller ligge i belastende stillinger over lang tid, og deretter holdt i dagevis i overfylte celler. De ble nektet mat og drikke, og fikk ikke gå på toalettet. De ble nektet helsehjelp, med mindre noen mistet bevisstheten. HRWs intervjuobjekter opplyste at de så mange andre som ble behandlet på samme måte (HRW 2020).

Etter at de anholdte var blitt registrert, ble de fraktet til kortvarige anholdelsessteder, slik som Okrestina Detention Facility i Minsk, eller til fengsler for mer langvarige opphold, slik som Zhodino, ca. fem mil utenfor Minsk. Kjøreturen har blitt beskrevet som belastende: overfylte varevogner, for lite luft og krevende stillinger liggende med hodet mot gulvet. Forholdene i Okrestina beskrives på samme måte som på politistasjonene: overfylte celler, mishandling, de ble nektet mat og drikke. Mishandlingen beskrives som systematisk: Anholdte ble slått til blods, mistet tenner, brakk neser og bein, fikk hjernerystelser og skadde nyrer. En del har fortalt at de måtte løpe gjennom rader av OMON-politi mens de ble slått med batonger (HRW 2020).

Flere har beskrevet at det var først i Zhodino at helsepersonell var på plass. Men når lege spurte om plager, turte ingen å melde fra, trolig som følge av at det var politi til stede (HRW 2020).

HRW intervjuet de pågrepne i september 2020. Behandlingen av demonstranter som beskrevet over, har fortsatt i de påfølgende månedene. Flere hundre pågripes hver helg, og selv om voldsbruken har variert noe, er det er lite som tyder på at hviterussiske myndigheter har endret sin taktikk overfor de pågrepne i nevneverdig grad (Viasna 2020c).

4.2 Straffefølgelse og domfellelser av demonstranter

Alle de som HRW intervjuet, opplyste at de ble nektet tilgang til advokat etter pågrepelse. De pågrepne fikk heller ikke varsle familie. Som følge av det store antallet som ble anholdt, klarte ikke myndighetene å holde oversikt over hvem som var pågrepet. Familie brukte derfor lang tid på å finne ut hvor pågrepne slektninger befant seg (HRW 2020).

Slik Landinfo forstår det, har de pågrepne blitt utsatt for ulike «rettslige» hendelsesforløp:

- Løslatelse innen 72 timer

- «Administrativ» sak i retten
- Tiltale for brudd på straffeloven

4.2.1 Løslatelse innen 72 timer

De som ikke ble stilt for retten, ble vanligvis løslatt innen 72 timer, maksimumsperioden man kan holdes før man må fremstilles for fengsling. Alle måtte skrive under på en erklæring der man lover å ikke delta i ikke-godkjente demonstrasjoner (HRW 2020).

4.2.2 Stilt for retten i «administrativ» sak

De som har blitt stilt for retten i såkalte administrative saker, dvs. for brudd på loven om administrative forseelser¹, har vanligvis blitt idømt fengselsstraff på opptil 15 dager. De tiltalte har ikke fått tildelt advokat. Rettssakene beskrives som «five-minute kangaroo hearings» (Pedneault 2020).

Viasna (2020d) skriver at mer enn 1400 personer ble dømt for brudd på den administrative loven om forseelser i oktober 2020, og 460 av disse skal ha blitt idømt fengselsstraff.

4.2.3 Tiltalt for brudd på straffeloven

Det skal per 5. november 2020 ha blitt åpnet mer enn 280 straffesaker mot personer for å ha deltatt i valgkampen, demonstrert eller deltatt i annen form for aktivisme, ifølge Viasna (Benedek 2020, s. 26). De vanligste artiklene i straffeloven som brukes, er (Viasna 2020d):

- Art. 293: masseopptøyer
- Art. 342: organisering og deltagelse i handlinger som bidrar til å forstyrre offentlig ro og orden
- Art. 363: yte motstand mot politi eller annen person som skal beskytte ro og orden
- Art. 364: vold eller trusler om vold mot politi eller annen person som skal beskytte ro og orden
- Art. 243: skatteunndragelse

De fleste demonstrantene som ikke stilles for retten i administrative saker eller tiltales for brudd på straffeloven, blir løslatt innen 72 timer (Benedek 2020; HRW 2020).

¹ Dersom man blir anklaget for en administrative forseelse, er man anklaget for et lovbrudd, men bruddet er ikke tilstrekkelig alvorlig til å bli ansett som et kriminelt lovbrudd.

4.3 Reaksjoner mot andre grupper

4.3.1 Advokater

En rekke advokater som har jobbet for opposisjonelle og andre fengslede, har opplevd å miste advokatbevillingen og/eller blitt arrestert. Dette omfatter blant annet Aleksandr Pultsjenko, som representerte opposisjonslederne Viktor Babaryko og Maria Kolesnikova. Han ble fratatt bevillingen som følge av at han skal ha kommet med uttalelser i media som skal ha «stilt advokattittelen og den juridiske profesjonen i vanry». En annen er Julia Levantsjuk, advokaten til en blomsterselger i Minsk, som delte ut blomster til demonstranter og som ble pågrepet i oktober, alvorlig mishandlet, med påfølgende sykehusinnleggelse. I tillegg har flere advokater som har representert blant annet Kolesnikova og Tikhanovskaja, blitt pågrepet. Én skal ha blitt bøtelagt, en annen sitter i husarrest (Viasna 2020a).

4.3.2 Journalister

Det skal ha vært 91 tilfeller av vold og trakassering av journalister i perioden før presidentvalget, ifølge den hviterussiske journalistforeningen (som sitert i Benedek 2020, s. 29).

Etter valget ble mange angrepet og pågrepet mens de dekket demonstrasjonene. Dette skjedde også med utenlandske journalister (Benedek 2020, s. 29, 30, 31).

Den hviterussiske journalistforeningen har registrert følgende (Benedek 2020, s. 30):

- 250 journalister har blitt arrestert i løpet av 2020
- I overkant av 340 hendelser mot journalister i perioden 10. januar til 27. september 2020, rettet mot rundt 80 utenlandske og 170 hviterussiske journalister

Innen utgangen av september 2020 hadde (Benedek 2020, s. 31):

- I overkant av 140 hviterussiske journalister blitt pågrepet for brudd på den administrative loven om forseelser, mens minst to hadde blitt pågrepet for brudd på straffeloven.
- 17 utenlandske journalister blitt pågrepet for brudd på den administrative loven om forseelser, og én for brudd på straffeloven.
- Rundt 20 utenlandske og 60 hviterussiske journalister blitt pågrepet uten at pågripelsen var blitt registrert

De mest alvorlige krenkelsene skjedde på valgdagen og i dagene etter. På samme måte som demonstranter, ble journalister slått under pågripelse, til tross for at de viste frem pressekort. En del skal også ha blitt mishandlet etter pågripelse (Benedek 2020, s. 31–32).

4.3.3 Fagforeningsaktivister og arbeidere

Som følge av en rekke streiker ved statlige fabrikker, har myndighetene truet med å stenge en del fabrikker og si opp streikende fabrikkarbeidere. En del har blitt sagt opp, og ledere for streikekomiteer har blitt pågrepet. Det er opprettet straffesaker mot flere av dem (Benedek 2020, s. 33, 34).

4.4 Trusler om å bli fratatt barna

Foreldre skal ha blitt truet med at de kan risikere å bli fratatt barna dersom de kritiserer myndighetene, og forlater barna alene hjemme for å demonstrere. Påtalemyndigheten har også advart om mulige sanksjoner mot foreldre som ikke klarer å hindre barn i tenårene fra å delta i demonstrasjoner (Zlobina 2020b). Slike trusler har som oftest blitt rettet mot «vanlige» demonstranter, men også mot familien til Svetlana Tikhanovskaja og Veronika Tsepikalo. Det er kjent at barn i noen familier har blitt plassert på barnehjem mens foreldrene var arrestert, til tross for at det var voksne søsken som bodde sammen med dem. Barna skal ha blitt returnert til familiene etter noen dager (Benedek 2020, s. 34–35).

4.5 Klager på politiet fører ikke frem

Klager på politiets behandling fører ikke frem. Noen av dem som klaget på politiets bruk av tortur og mishandling i dagene etter valget, mottok i september brev fra myndighetene om at «de ikke ser noen grunn for å starte etterforskning» (Zlobina 2020a). Det har kommet rapporter om at personer som har klaget på tortur og mishandling, selv har blitt truet med straffesak. Flere har derfor unnlatt å klage (Benedek 2020, s. 52). I sin månedsrapport for oktober 2020 skriver Viasna at påtalemyndigheten ikke har åpnet en eneste sak for å etterforske systematisk og utbredt bruk av tortur mot demonstranter i dagene mellom 9. og 12. august 2020 (Viasna 2020c).

5 Referanser

Skriftlige kilder

- BBC (2020, 16. september). Belarus protests: Maria Kolesnikova charged under security law. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-europe-54183281> [lastet ned 30. oktober 2020]
- Benedek, W. (2020, 5. november). *OSCE Rapporteur's report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the presidential elections of 9 August 2020 in Belarus*. Wien: OSCE. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/files/f/documents/2/b/469539.pdf> [lastet ned 6. november 2020]
- Coordination Council (u.å.). *Coordination Council*. Minsk: Coordination Council. Tilgjengelig fra <https://rada.vision/en> [lastet ned 29. oktober 2020]
- Council of the EU (2020, 14. august). Belarus: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union on the presidential elections. *Brussel: Council of the European Union*. Tilgjengelig fra <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/08/11/belarus-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union-on-the-presidential-elections/> [lastet ned 26. oktober 2020]
- Democracy Reporting International (2020, 28. september). Belarus: what would be needed to hold new elections? *Democracy Reporting International*. Tilgjengelig fra <https://democracy-reporting.org/belarus-what-would-be-needed-to-hold-new-elections/> [lastet ned 22. oktober 2020]
- DW, dvs. Deutsche Welle (2020a, 26. september). Belarus: scores of women arrested in anti-Lukashenko protest. *DW*. Tilgjengelig fra <https://www.dw.com/en/belarus-scores-of-women-arrested-in-anti-lukashenko-protest/a-55066621> [lastet ned 2. november 2020]
- DW (2020b, 20. november). Belarus: Thousands attend funeral of killed protester Raman Bandarenka. *DW*. Tilgjengelig fra <https://www.dw.com/en/belarus-thousands-attend-funeral-of-killed-protester-raman-bandarenka/a-55680666> [lastet ned 24. november 2020]
- Euronews (2020, 27. august). I cannot forget what has happened: meet one of Belarus' striking workers. *Euronews*. Tilgjengelig fra <https://www.euronews.com/2020/08/26/belarus-workers-planning-more-strikes-in-protest-against-lukashenko> [lastet ned 3. november 2020]
- Godzimirski, J.M. (2020, 17. august). *Presidentvalget i Hviterussland: Kan vi se begynnelsen på slutten for Europas siste diktatur?* Oslo: Den norske Atlanterhavskomiteé. Tilgjengelig fra <https://www.atlanterhavskomiteen.no/post/18047924/presidentvalget-i-hviterussland-kan-vi-se-begynnelsen-pa-slutten-for-europas-siste-diktatur-> [lastet ned 23. oktober 2020]
- Hjermann, A. R. (2020, 6. oktober). *Hviterussland: folket som fikk nok*. Oslo: NUPI. Tilgjengelig fra https://www.nupi.no/nupi_school/HHD-Artikler/2020/Hviterussland-Folket-som-fikk-nok [lastet ned 27. oktober 2020]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2020, 15. september). *Belarus: systematic beatings, torture of protesters*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/09/15/belarus-systematic-beatings-torture-protesters> [lastet ned 5. oktober 2020]
- Kartsev, D. (2020, 14. august). Here's why the protesters in Belarus are flying a white-and-red flag. *Meduza*. Tilgjengelig fra <https://meduza.io/en/feature/2020/08/14/here-s-why-are-protesters-in-belarus-are-flying-a-white-and-red-flag> [lastet ned 2. november 2020]

- Klysinski, K. (2020a, 29. juli). *Lukasjenka's difficult choices*. Warszawa: OSW, dvs. Center for Eastern Studies. Tilgjengelig fra <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-07-29/lukashenkas-difficult-choices> [lastet ned 23. oktober 2020]
- Klysinski, K. (2020b). <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2020-10-12/belarus-imitation-dialogue-and-intensified-repression>
- Lokshina, T. (2020, 15. september). *Witness: tortured in Belarus*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/09/15/witness-tortured-belarus> [lastet ned 5. november 2020]
- Nechepurenko, I. (2020, 11. oktober). In Belarus, women led the protests and shattered stereotypes. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2020/10/11/world/europe/in-belarus-women-led-the-protests-and-shattered-stereotypes.html> [lastet ned 4. november 2020]
- OSSE, dvs. Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (2020, 15. juli). ODIHR will not deploy election observation mission to Belarus due to lack of invitation. *Warsawa: OSCE*. Tilgjengelig fra <https://www.osce.org/odihr/elections/457309> [lastet ned 22. oktober 2020]
- Pedneault, J. (2020, 25. september). *In Belarus crackdown, bitter humour to stem the pain*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/09/25/belarus-crackdown-bitter-humour-stem-pain> [lastet ned 6. november 2020]
- RFE/RL (2020, 26. oktober). Tsikhanouskaya: «National strike» in Belarus has only just begun. *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <https://www.rferl.org/a/tsikhanouskaya-calls-for-national-strike-to-go-ahead-in-belarus-after-crackdown-on-protesters/30912605.html> [lastet ned 13. november 2020]
- [Straffeloven] (1999). *Ugolovnij kodeks Respubliki Belarus 275-3 ot 09.07 1099 [Republikken Hviterusslands straffelov]*. Tilgjengelig fra https://kodeksy-by.com/ugolovnyj_kodeks_rb.htm [lastet ned 27. november 2020]
- Tass (2020a, 10. august). Elections in Belarus conducted in accordance with legislation, head observer says. *Tass*. Tilgjengelig fra <https://tass.com/world/1187567> [lastet ned 13. november 2020]
- Tass (2020b, 19. august). EU does not recognize result of Belarussian election, European Council president says. *Tass*. Tilgjengelig fra <https://tass.com/world/1191615> [lastet ned 26. oktober 2020]
- Viačorka, F. (2020, 22. september). *How post-election protests are creating a new Belarus*. Washington, D.C.: Atlantic Council. Tilgjengelig fra <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/how-post-election-protests-are-creating-a-new-belarus/> [lastet ned 27. oktober 2020]
- Viasna (2020a, 30. oktober). *Harassment and intimidation of lawyers is of great concern and must end*. Minsk: Viasna. Tilgjengelig fra <http://spring96.org/en/news/100179> [lastet ned 6. oktober 2020]
- Viasna (2020b, 30. oktober). *Ni dnja bez suda! Itogi razbiratelst po administrativnim delam 30 oktjabrja [Ikke en dag uten rettsak! Resultatene etter administrative rettsaker 30. oktober]*. Minsk: Viasna. Tilgjengelig fra <http://spring96.org/ru/news/100180> [lastet ned 5. november 2020]
- Viasna (2020c, 2. november). *Human rights situation in Belarus: October 2020*. Minsk: Viasna. Tilgjengelig fra <https://spring96.org/en/news/100211> [lastet ned 4. oktober 2020]

- Viasna (2020d). *Ugolovnoje presledovanje s natsjala izbiratjelnoj kampanii. Spisok ot pravozasjtsjtnikov «Vesny» [Straffeforfølgelse siden begynnelsen av valgkampen]*. Minsk: Viasna. Tilgjengelig fra <http://spring96.org/ru/news/99641> [lastet ned 5. november 2020]
- Wesolovsky, T. (2020a, 25. august). What exactly is the Coordination Council and what are its plans to oust Belarus's leader? *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <https://www.rferl.org/a/30802198.html> [lastet ned 29. oktober 2020]
- Wesolowsky, T. (2020b, 27. oktober). High stakes in Belarus: will Tsikhanouskaya's national strike gamble pay off? *RFE/RL*. Tilgjengelig fra <https://www.rferl.org/a/high-stakes-in-belarus-will-tsikhanouskaya-s-national-strike-gamble-pay-off-/30915835.html> [lastet ned 3. november 2020]
- Walker, S. (2020a, 22. august). How the two flags of Belarus became the symbols of confrontation. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/22/how-the-two-flags-of-belarus-became-symbols-of-confrontation> [lastet ned 2. november 2020]
- Walker, S. (2020b, 26. oktober). Workers and students in Belarus launch anti-Lukashenko strike. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/26/workers-and-student-in-belarus-launch-anti-alexander-lukashenko-strike> [lastet ned 3. november 2020]
- Zaiets, K. & Borresen, J. (2020, 15. september). What is happening in Belarus? We explain the historic pro-democracy protests. *USA Today*. Tilgjengelig fra <https://eu.usatoday.com/in-depth/news/2020/09/08/water-belarus-demonstrators-borrow-tactics-hong-kong-protests-they-rally-democracy/3437180001/> [lastet ned 30. oktober 2020]
- Zlobina, A. (2020a, 21. september). *Police abuse continues in Belarus*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/09/21/police-abuse-continues-belarus> [lastet ned 4. november 2020]
- Zlobina, A. (2020b, 8. oktober). *Belarus uses children to press dissenting parents*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2020/10/08/belarus-uses-children-pressure-dissenting-parents> [lastet ned 6. november 2020]